

Deprem Olgusunu Psikoloji Bağlamında Ele Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik ve Tematik Analizi

Asiye Dursun¹

Öz

Bu çalışmada, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde (YÖK), deprem konusunu psikolojik değişkenlerle ele alan tezlerin bibliyometrik ve tematik analiz yöntemi ile incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle, 24.09.2023 tarihine kadar YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne yüklenen tezler, "deprem", "earthquake" anahtar sözcükleri ile taranmış ve 2650 teze ulaşılmıştır. İlgili tezler konu bağlamında psikoloji boyutu ile sınırlandırıldığında ise 50 lisansüstü teze erişilmiştir. Araştırmada, bibliyometrik analizle tezlerin; üniversite türü, il-üniversite adı, yıl, tez türü, danışman unvanı, enstitü, anabilim dalı, konu, örneklem grubu, tezin yöntemi incelenmiştir. Tezlerde ele alınan psikolojik değişkenlerin benzerlik ve farklılıklarını ele almak için tematik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik araştırmalar, yeni çalışmalara fikir sunma konusunda destek olmaktadır. Tematik araştırmalar ise var olan durumu ayrıntılı olarak değerlendirmektedir. Bibliyometrik analiz sonucunda; depremi psikolojik boyutta ele alan araştırmaların; farklı türde, farklı anabilim ve enstitülerde hazırlandığı görülmüştür. Oldukça farklı grupların örneklem olarak seçildiği ve en çok nicel desende araştırma yönteminin planlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Tematik analiz sonucunda ise, depremin psikososyal sonuçları ve depremin sonuçlarını etkileyen faktörler olmak üzere iki tema elde edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, deprem sürecinde bireylerin psikolojik yaşantılarını ele alan çalışmaları değerlendirmeye fırsat sunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin deprem kuşağında bir ülke olduğu düşünüldüğünde, araştırma sonuçlarının deprem ile ilgili gerçekleştirilen farklı psikososyal çalışmalar için bakış açısı sağlayacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Afet Psikolojisi, Bibliyometrik Analiz, Deprem, Lisansüstü Tezler, Psikoloji, Tematik Analiz

Bibliometric and Thematic Analysis of Postgraduate Theses Addressing the Phenomenon of Earthquakes in the Context of Psychology

Abstract

This study aims to examine the theses that address the topic of earthquakes with psychological variables at the Higher Education Council's National Thesis Center (YÖK) using bibliometric and thematic analysis methods. Therefore, the theses uploaded to the YÖK National Thesis Center until 24.09.2023 were scanned with the keywords "deprem" and "earthquake", resulting in access to 2650 theses. When the relevant theses were limited to the psychology dimension within the context of the topic, 50 postgraduate theses were accessed. In the research, bibliometric analysis was conducted on the theses; university type, city-university name, year, thesis type, advisor title, institute, department, topic, sample group, and thesis methodology were examined. Thematic analysis was used to discuss the similarities and differences of the psychological

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikolojisi Bölümü, Kütahya
e-posta / e-mail: asiyedursun26@hotmail.com, ORCID No: 0000-0002-4033-0034

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

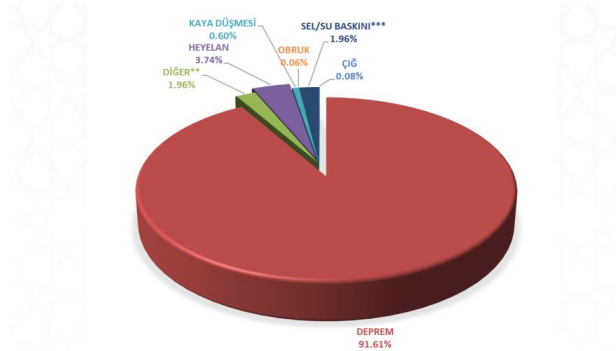
Dursun, A., (2024). Deprem Olgusunu Psikoloji Bağlamında Ele Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik ve Tematik Analizi. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(3), 828-841.

variables addressed in the theses. Bibliometric studies provide support in offering ideas for new research. Thematic studies, on the other hand, evaluate the existing situation in detail. As a result of bibliometric analysis, it was observed that the studies addressing earthquakes in the psychological dimension were prepared in different types, departments, and institutes. It was concluded that quite different groups were selected as samples, and research method was mainly quantitative in design. In the thematic analysis, two themes were obtained; the psychosocial consequences of earthquakes and the factors affecting the consequences of earthquakes. In conclusion, this study provides an opportunity to evaluate studies that address individuals' psychological experiences during earthquake processes. Moreover, considering Turkey is a country in an earthquake zone, it can be said that the research results will provide a perspective for different psychosocial studies related to earthquakes.

Keywords: Bibliometric Analysis, Earthquake, Disaster Psychology, Thematic Analysis, Psychology, Postgraduate Theses

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan afetlerin, insanlar üzerinde oldukça etkili bir unsur olduğu görülmektedir. İnsanları fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal açıdan etkileyerek normal yaşamı durduran ya da sınırlayan doğal, teknolojik ve insan kökenli olaylar, afet olarak tanımlanmaktadır. Afet süreci, birçok kurum ve kuruluşun işbirliği içinde görev almasını gerektirmekte, "afet" olarak adlandırılması için can ve mal benzeri farklı kayıplara neden olması gerekmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2003). Afetler; doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olmak üzere üç farklı türde sınıflandırılmaktadır (AFAD, 2013). Bu çalışmada ise doğal afetlerden olan deprem olgusu üzerinde durulmaktadır. Genel olarak iki temada değerlendirilen doğal afetlerden; çığ, heyelan, kuraklık, kıtlık, anormal sıcaklık değerleri, sel, orman yangını, kasırga, böcek istilaları ve deniz kabarmaları hidro meteorolojik kökenli afetler kapsamında değerlendirilirken; deprem, tsunami ve volkanik patlamalar yersel afetler olarak ele alınmaktadır (Hoyois vd. 2007). Bu doğal afetler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de farklı türde ve şiddette varlığını göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye'de 2022 yılında gerçekleşen doğa kaynaklı afetlere dair bilgiler Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. AFAD 2022 Yılı Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri

Şekil 1 incelendiğinde, doğa kaynaklı afetlerin %8.39'unun heyelan, sel baskını, kaya düşmesi, çığ, obruk ve diğer türde gerçekleştiği görülürken, geriye kalan %91.61'inin depremlerden oluştuğu dikkat çekmektedir. Bu açıdan depremin, Türkiye'de dikkat edilmesi ve incelenmesi gereken doğal afetlerin başında geldiği düşünülebilir. Benzer şekilde Türkiye, tarihi devirlerden bu yana depremler nedeniyle farklı kayıplar yaşamış ve çok boyutlu etkilenmiş bir ülkedir (Ergünay, 2007). Nitekim 6 Şubat tarihinde Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen iki büyük deprem, bu yıkıcı afetin sonuçlarını tüm şiddeti ile ortaya koymuştur (Utkucu vd., 2023). Bu depremler, Türkiye için bir ilk olmadığı gibi son da olmayacaktır. Çünkü aktif bir fay kuşağı üzerinde bulunan Türkiye, tarih boyunca can ve mal kaybı yaşanan birçok farklı depremle baş etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle depremin, ülkemizde diğer doğal afetlere göre daha özel bir yeri olduğu

düşünülmektedir. Çünkü diğer doğal afetler belirli bir bölgeyle sınırlıyken, şiddetli bir depremin etki alanı çok geniş bir alana yayılmakta ve çok sayıda insanı etkilediği ifade edilmektedir. Bu durum, deprem hakkında yapılacak bilimsel çalışmaların önemini de artırmaktadır (Göver, 2023).

Deprem, farklı disiplinlere konu olabilecek çok farklı dinamikleri barındıran bir yapı sergilemektedir. Genellikle deprem; öncesi, deprem sırası ve sonrası şeklinde ele alınıp süreç bağlamında değerlendirilmektedir. Deprem sonrasında ortaya çıkması muhtemel olan sonuçlar ise fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutta ele alınmaktadır (Abay ve Abay-Çelik, 2023). Çünkü etkisi yüksek olan depremler, yeryüzü üzerindeki fiziki etkisinin yanı sıra toplumsal yapıyı, kurumları ve kişileri de farklı boyutlarda derinden etkilemektedir. Beklenmeyen bir zamanda ve bir anda meydana gelen depremler sonucunda, farklı türde kayıplar yaşayan bireyler, normal yaşam akışından uzaklaşmaktadır. Deprem sonrası süreçte yaşanabilecek risk, belirsizlik ve toplumsal hoşnutsuzluk arttıkça bireylerin korku, kaygı ve tükenmişlik yaşama şiddeti artmakta, kaygı ve depresyon belirtileri dışında Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) yaygınlaşmakta (Tang vd., 2017), dikkat ve odaklanma güçlükleri, donma ve hissizlik, eylemsizlik, uyku ya da uyuyamama sorunları, sürekli depremi düşünme ve ya rüyada görme, korku, üzüntü ve öfke gibi zorlayıcı olabilen duygular yaşama belirtileri ortaya çıkmaktadır (Gluckman, 2012; Sungur ve Herbert, 2011). Benzer şekilde Kahramanmaraş depremi sonrasında da TSSB, anksiyete, depresyon ve uyku sorunları yaşandığı görülmektedir (Çıtak, 2023). Ayrıca depremden üç ay sonra depremedelerin yarısından fazlasının TSSB belirtileri gösterdiği ifade edilmekte, daha genç yaşta olma, kadın olma, aile reisi olma, yakın kaybı yaşama ve yetersiz sosyal destek almanın TSSB ile ilişkili risk faktörlerini oluşturduğu belirtilmektedir (İlhan vd., 2023). Deprem yaşantısının yol açtığı önemli psikolojik zorluklardan biri de, bireylerin güvenli alanlarının dolayısıyla temel güven duygularının sarsılmasıdır (Uğuz, 2023). İfade edilen psikolojik yaşantı ve problemler bireysel farklılıklar gösterebilmekte, depremi deneyimleyenlerden bazıları durumdan etkilenmemiş gibi görünürken bazıları travmatik belirtiler sergileyebilmektedir (Sungur ve Herbert, 2011). Bu nedenle deprem sonrası psikolojik belirti ve tepkiler farklı şekillerde kendini göstermektedir. Bu belirti ve tepkilerin farklılığı üzerinde; depremin etki büyüklüğü ve süresi, kişilik özellikleri, baş etme tarzları, yaşanan kayıpların niteliği, önceki yaşam deneyimleri, alınan sosyal destek düzeyi gibi değişkenler etkili olmaktadır. Deprem sonrası süreçte etkilenme düzeyi ve belirtilerde farklılaşma olmasına rağmen bireylerin önemli bir kısmının ruhsal ve fiziksel olarak etkilendiği, belirli bir kısmının ise psikiyatrik bozukluk geliştirdiği ifade edilmektedir (Sönmez, 2022).

1.1 Araştırmanın Önemi

Bu açıklamalar ışığında, deprem yaşantısının bireyler üzerindeki etkilerinin psikolojik boyutta ele alan araştırmaların incelenmesinin var olan durumu ortaya koymak için önemli olduğu söylenebilir. Psikoloji hem insan yaşamı için hem de toplumun daha sağlıklı bir şekilde var olabilmesi için değerli bir bilimdir. Deprem gibi insanı ve toplumu zorlayan doğal afetlerin, insanlar üzerindeki etkisini, insanların bu yaşantı sonrasında ne gibi belirtiler sergilediklerini ya da ne şekilde baş etmeye çalıştıklarını anlamlandırmak sunulacak destekler için oldukça kıymetlidir. Çünkü çalışmaların sistematik bir şekilde incelenmesinin gelecekteki araştırmalara ışık tutacağı ve var olan boşluğa dair fikir sunacağı düşünülmektedir. Bu nedenle belirli konuda var olan çalışmaları sistematik biçimde değerlendirerek araştırmacılara bir bakış açısı sunan bibliyometrik analiz, deprem konusunu psikolojik değişkenlerle ele alan çalışmaların incelenmesinde işlevsel olacağı düşünülmektedir (Broadus, 1987). Deprem konusunda gerçekleştirilen bibliyometrik analizler incelendiğinde; depreme (Ambarsari vd., 2023), çocukların deprem sonrası rehabilitasyon çalışmalarına (Kaçmaz ve Kaçmaz, 2023), depremi eğitim alanında ele alan lisansüstü tezlere (Okutkan ve Gün, 2023) ve afet konulu lisansüstü tezlere (Diktaş Yerli, 2023) yönelik araştırmalara rastlanmaktadır. Ayrıca depremin psikolojik boyutta değerlendirildiği bibliyometrik araştırmalar incelendiğinde; depremi travma boyutunda ele alan tezlerin incelendiği görülmektedir (Aydoğdu, 2023). Buna rağmen, Türkiye’de deprem konusunda yazılan tezlerin psikoloji boyutunda bibliyometrik olarak değerlendirildiği ya da

tematik açıdan derinlemesine incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Deprem konusunda psikolojik değişkenlerle ele alan çalışmaların benzerlik ve farklılıkları incelenerek örüntüler oluşturulmak içinse tematik analiz tercih edilmiştir (Braun ve Clarke, 2019). Ulusal alanyazında konu ile ilgili araştırmaların tez türünde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, depremi psikolojik değişkenlerle ele alan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizle, deprem konusunda irdelenen psikolojik değişkenlerin ise tematik analizle incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle deprem konusunda yapılan çalışmaların psikolojik boyuttaki yoğunluğu ve hangi değişkenlerin ele alındığına yönelik sonuçlar, ilgili alanda planlanacak yeni araştırmalar için bir yol haritası niteliği taşıyabilir. Başka bir ifade ile deprem gibi çok boyutlu etkileri olan bir yapının psikolojik boyutta hangi sınırlarda değerlendirilip araştırıldığı konusunu incelemek araştırmacılara bir bakış açısı sunabilir ve ilgili alanda eksik kalan ya da güçlü olan noktalara işaret edebilir. Nitekim ilgili konuda gerçekleştirilmiş bu bibliyometrik analiz, var olan araştırmalardaki değişim seyrinin incelenmesini kolaylaştırmanın yanı sıra konu ile ilgili farklı çalışmaların planlanmasında farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Osareh, 1996). Tematik analiz ise çalışmalardaki örüntülerin irdelenmesini kolaylaştırmaktadır (Braun ve Clarke, 2006).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, deprem konusunu psikolojik değişkenlerle ele alan lisansüstü tezlerin bibliyometrik ve tematik analizle incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu noktada hem nicel hem nitel yöntemi barındırdığı için karma desende planlanmıştır. Bibliyometrik çalışmalar, veri tabanlarından yararlanarak nicel boyuta daha objektif ve kapsamlı bir bakış açısı sunarken (Alejandro Hernández-Hernández vd., 2023), tematik analizler ise verideki örüntüleri tespit etmek, analiz ve raporlama için kullanılmaktadır (Braun ve Clarke, 2006). Bu doğrultuda, 24.09.2023 tarihine kadar YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne yüklenen tezler incelenmiştir. Bu bağlamda, Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan tezler "deprem", "earthquake" anahtar sözcükleri ile taranmış ve 2650 teze ulaşılmıştır. İlgili tezler konu bağlamında taranıp psikoloji boyutu ile sınırlandırıldığında ise 50 lisansüstü teze erişilmiştir. Araştırma kapsamında depremi psikolojik değişkenlerle inceleyen lisansüstü tezlerin, farklı özellikleri dikkate alınarak bibliyometrik analiz yapılırken, tezlerde konu edinilen psikolojik değişkenlere dair tematik analiz gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

- Deprem ile ilgili psikoloji konusunda hazırlanan tezler; yapıldıkları üniversite türüne, illere ve üniversitelere, yayın yılına, tez türüne, danışman unvanına, enstitüye, anabilim dalına, konusuna, örnekleme ve yöntemine göre nasıl bir dağılım sergilemektedir?
- Deprem ile ilgili psikoloji konusunda hazırlanan tezlerde yer alan psikolojik değişkenlerin tematik dağılımı nasıldır?

Yayın hacminin oldukça fazla olduğu herhangi bir konu ile ilgili bilimsel verileri araştırmak ve analiz etmek için yaygın ve kullanışlı bir yöntem olan bibliyometrik analizde (Donthu vd., 2021), araştırmacı, ilgi duyduğu alanın durumu hakkında fikir sahibi olmak için çevrimiçi yayın arama motorlarını sorgulamaktadır. Analiz sonucunda, araştırma alanıyla ilgili terimlerin çıkarılması, bu terimlerin zaman içinde yaygınlığında yaşanan artışın analizi ve terimler arasındaki karşılıklı ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Ziegler, 2009). Araştırılması planlanan tezlerin tam metnine ulaşıldıktan sonra verilerin bibliyometrik analizi için bilgisayara girilip, SPSS 23.0 paket programı ile istatistik işlemleri yapılmıştır. Çalışmanın alt amaçları kapsamında, istatistik açıdan değerlendirme aşamasında frekans ve yüzde tekniklerinden yararlanılmıştır. Bununla birlikte 50 teze konu olan 87 farklı psikolojik değişken tematik analize dâhil edilmiştir. Nitel veriler içindeki anlam kalıplarını belirli temalar odağında tanımlama, analiz etme ve yorumlama olarak belirtilen (Clarke vd., 2015) tematik analiz sürecinde, tezlerde belirlenen psikolojik değişkenler ilk olarak yazıya geçirilmiştir. Ardından başlangıç kodları oluşturularak kategoriler elde edilmiş ve temalar adlandırılmıştır. Analiz sonrasında uzman görüşü alınıp gözden geçirilen analizin son hali verilmiştir (Braun ve Clarke, 2006).

3. BULGULAR

Bu başlık altında ilk olarak deprem olgusunu psikoloji konusu bağlamında ele alan çalışmaların bibliyometrik analizine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Ardından tematik analiz bulgularına yer verilmektedir.

3.1 Deprem Olgusunu Psikoloji Konusu Bağlamında Ele Alan Lisansüstü Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Bu bölümde araştırma sorularına yönelik cevaplar sırası ile sunulmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak tezlerin gerçekleştirildiği üniversite türü Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde, deprem ile ilgili psikoloji konusunda gerçekleştirilen tezlerin 39’u (%78) devlet ve 11’i (%22) ise vakıf üniversitelerinde yapılmıştır. Tezlerin gerçekleştirildiği üniversiteler ve yer aldıkları şehirler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Tezlerin Yapıldıkları Üniversite Türüne Göre Dağılımı

Tezin Yapıldığı Üniversite Türü	f	%
Devlet	39	78
Vakıf	11	22
Toplam	50	100

Tablo 2. Tezlerin Yapıldıkları İllere ve Üniversitelere Göre Dağılımı

Tezin Yapıldığı İl	f	%	Tezin Yapıldığı Üniversite	f	%
İstanbul	22	44	İstanbul Üniversitesi	5	10
			Marmara Üniversitesi	4	8
			Boğaziçi Üniversitesi	3	6
			Haliç Üniversitesi	3	6
			Maltepe Üniversitesi	2	4
			Üsküdar Üniversitesi	2	4
			Okan Üniversitesi	1	2
			Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	1	2
			Bilgi Üniversitesi	1	2
Ankara	16	32	Ortadoğu Teknik Üniversitesi	12	24
			Hacettepe Üniversitesi	2	4
			Gazi Üniversitesi	1	2
			TED Üniversitesi	1	2
Kocaeli	2	4	Sakarya Üniversitesi	6	12
Erzurum	2	4			
Trabzon	2	4			
Van	2	4			
Bursa	1	2	Uludağ Üniversitesi	4	8
Konya	1	2	Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	2
Sakarya	1	2	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1	2
Çanakkale	1	2	18 Mart Üniversitesi	1	2
Toplam	50	100	Toplam	50	100

Tablo 2 incelendiğinde, deprem ile ilgili psikoloji konusunda hazırlanan 50 tezin 19 farklı şehir ve 28 farklı üniversitede gerçekleştirildiği görülmektedir. İstanbul’da dokuz farklı üniversitede toplam 22 tez, Ankara’da ise dört farklı üniversitede 16 tezin hazırlandığı görülmektedir. Üniversite bağlamında en fazla 12 tez ile ODTÜ bünyesinde depremin psikolojik değişkenlerle ele alındığı dikkat çekmektedir. Bunun dışında Van, İstanbul, Sakarya ve Kocaeli gibi deprem bölgesinde yer alan şehirlerde de ilgili konuda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Tezlerin gerçekleştirildiği yıllar ise Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde, depremi odak alan psikoloji konulu tezlerin 1998 - 2023 yılları arasında gerçekleştirildiği, yıl bağlamında en çok tezin 2001 (n:7) ve 2002 (n:5) yıllarında hazırlandığı görülmektedir. Hazırlanan tezlerin türlerine dair bilgi Tablo 4’de sunulmaktadır.

Tablo 3. Tezlerin Yapıldıkları Yıllara Göre Dağılımı

Tezin Yapıldığı Yıl	f	%
1995	1	2
1998	1	2
2000	1	2
2001	7	14
2002	5	10
2003	2	4
2004	1	2
2005	2	4
2006	1	2
2007	1	2
2008	3	6
2010	1	2
2011	2	4
2013	2	4
2014	2	4
2015	2	4
2016	3	6
2017	2	4
2018	2	4
2019	2	4
2021	2	4
2022	3	6
2023	2	4
Toplam	50	100

Tablo 4. Tezlerin Türüne Göre Dağılımı

Tezin Türü	f	%
Yüksek Lisans	44	88
Doktora	6	12
Toplam	50	100

Tablo 4 incelendiğinde; tezlerin 44'ü (%88) yüksek lisans, 6'sı (%12) doktora türünde hazırlanmıştır. Tezlerin danışmanlarının unvanlarına göre dağılımı ise Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5 incelendiğinde, tezleri yöneten danışmanlardan 24'ü (%48) Profesör, 12'si (%24) Doçent, 12'i (%24) Dr. Öğretim Üyesi, 2'si (%4) doktor olarak görev yapmaktadır. Tezlerin gerçekleştirildiği enstitülere göre dağılımı ise Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6 incelendiğinde; Sosyal bilimler enstitüsünde, 38 (%76), Eğitim bilimleri enstitüsünde 9 (%18), Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde, 2 (%4), Fen Bilimleri Enstitüsünde ise 1 (%2) tez hazırlanmıştır. Bununla birlikte tezlerin hazırlandıkları Anabilim Dalları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 5. Tezlerin Danışman Unvanına Göre Dağılımı

Danışman Unvanı	f	%
Dr.	2	4
Dr. Öğr. Üyesi	12	24
Doç. Dr.	12	24
Prof. Dr.	24	48
Toplam	50	100

Tablo 6. Tezlerin Hazırlandığı Enstitüye Göre Dağılımı

Enstitü	f	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	38	76
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	9	18
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	2	4
Fen Bilimleri Enstitüsü	1	2
Toplam	50	100

Tablo 7 incelendiğinde, tezlerin 12 farklı anabilim dalında hazırlandığı sonucuna ulaşılmaktadır. En fazla Psikoloji Anabilim Dalında 28 (%56) ve Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında 11 (%22) tez olmak üzere deprem olgusunu psikoloji bakış açısıyla ele alan çalışma hazırlanmıştır. Bununla birlikte çeşitli anabilim dallarında depremin psikoloji boyutunun ilgi konusu olmaya başladığı görülmektedir. Tezlerin konularına göre dağılımı Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 7. Tezlerin Hazırlandığı Anabilim Dalına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	f	%
Psikoloji Anabilim Dalı	28	56
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	11	22
Klinik Psikoloji Anabilim Dalı	2	4
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı	1	2
Disiplinler arası Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı	1	2
Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı	1	2
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı	1	2
İlahiyat Anabilim Dalı	1	2
İşletme Anabilim Dalı	1	2
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı	1	2
Kültürel İncelemeler Anabilim Dalı	1	2
Psikiyatri Anabilim Dalı	1	2
Toplam	50	100

Tablo 8. Tezlerin Konusuna Göre Dağılımı

Konu	f	%
Psikoloji	35	70
Psikoloji, Sosyoloji	5	10
Psikoloji, Eğitim ve Öğretim	4	8
Psikoloji, Din	1	2
Psikoloji, Ekonomi	1	2
Psikoloji, Ev ekonomisi	1	2
Psikoloji, Halk sağlığı	1	2
Psikoloji, Sağlık Kurumları Yönetimi	1	2
Psikoloji, Psikiyatri	1	2
Toplam	50	100

Tablo 8 incelendiğinde, 50 tezin 35’i (%70) sadece psikoloji konusunda hazırlanırken geri kalan 15 (%30) tezin psikolojinin yanı sıra sosyoloji (n:5), eğitim ve öğretim (n:4), din (n:1), ekonomi (n:1), ev ekonomisi (n:1), halk sağlığı (n:1), sağlık kurumları yönetimi (n:1) ve psikiyatri (n:1) konularında hazırlandığı görülmektedir. Bu bakımdan deprem olgusunun psikolojik yönlerinin disiplinler arası farklı bağlamlardan değerlendirildiği ifade edilebilir. Tezlerde yer alan örnekleme dair bilgiler ise Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9 incelendiğinde, farklı gelişim dönemlerinde olan ve farklı özellikleri olan kişi ve kaynakların örneklem olarak belirlendiği görülmektedir. Tezlerde depremi yaşayanların yanı sıra depremi yaşayan ile yaşamayanların karşılaştırıldığı görülmekte, ailesi yaşayan ergenlerin yaşantılarına da odaklanıldığı dikkat çekmektedir. İlgili tezlerde yer verilen araştırma yöntemine dair bilgiler ise Tablo 10’da sunulmaktadır.

Tablo 10 incelendiğinde, depremi psikoloji konusuyla ele alan tezlerde en çok nicel yöntemin 39 (%78) tercih edildiği görülmektedir. Sonra sırası ile 6 (%12) tezin nitel desende3 (%6) tezin karma desende ve 2 (%4) tezin ise deneysel desende tasarlandığı dikkat çekmektedir.

Tablo 9. Tezlerin Örnekleme Göre Dağılımı

Örneklem grubu	Örneklem özelliği	f	%
Yetişkinler	Depremzede Yetişkinler	24	48
	Yetişkinler	2	4
	Depremi Yaşayan Öğretmenler	2	2
	Sağlık Çalışanları	1	2

Çocuk ve Ergenler	Çocuk Depremzede	1	2
	7 Yaş ve Sonrası	1	2
	Ergen Depremzede	3	2
	Depremzede Olan ve Olmayan Ergenler	1	2
	Depremzede Ortaokul Öğrencileri	3	6
	Depremzede Aile Öyküsü Olan Ortaokul Öğrencileri	1	2
	Depremde Kayıp Yaşayan Ergenler	1	2
Genç Yetişkinler	Ailesi 99 Depremi Yaşayan/Yaşamayan Ergenler	1	2
	Üniversite Öğrencileri	1	2
	Depremi Yaşayan ve Yaşamayan Üniversite Öğrencileri	1	2
	Üniversite Öğrencileri	1	2
Karışık Grup	Çocuk ve Ergen Depremzede	2	4
	Anne ve Çocuk Depremzede	2	4
	Anne ve Çocuk Depremzede Olan/Olmayan	1	2
Yazılı kaynaklar	Deprem ile ilgili Dokümanlar	2	4
Toplam	Toplam	50	100

Tablo 10. Tezlerin Yöntemine Göre Dağılımı

Yöntem	f	%
Nitel	39	78
Nitel	6	12
Karma Desen	3	6
Deneysel Desen	2	4
Toplam	50	100

3.2 Deprem Olgusunu Psikoloji Konusu Bağlamında Ele Alan Lisansüstü Tezlerdeki Psikolojik Değişkenlerin Tematik Analizi

Depremi psikoloji konusunda ele alan tezlerin hangi psikolojik değişkenlere odaklandığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tematik analiz sonucunda; depremin psikososyal sonuçları ve depremin psikolojik etkilerine yönelik faktörler olmak üzere iki tema elde edilmiştir. Depremin psikososyal sonuçları temasına dair bilgiler Tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo 11. Depremin Psikososyal Sonuçları Temasına dair Kategoriler ve Kodlar

Tema	Kategori	Kod
Depremin Psikososyal Sonuçları	Depremin Duygusal Sonuçları	Kaygı/Anksiyete
		Stres
		Deprem Korkusu
	Depremin Psikiyatrik Sonuçları	Umutsuzluk
		TSSB
		Depresyon
		Psikolojik Belirtiler
	Depremin Davranışsal Sonuçları	Deprem Travmasının Aktarımı
		Yas
		Depreme Önlem Alma Davranışı
Depremin Davranışsal Etkileri		
Başça Çıkma Davranışı		
Fiziksel Aktivite		
Depreme Karşı Tutum		
Depremin Bilişsel Sonuçları	Deprem Algısı	
	Depreme Dair İnanç	
	Savunma Mekanizmaları	
	Travma Algısı	
Depremin Toplumsal Sonuçları	Denetim Odağı	
	Bilgisizlik	
	Toplum Psikolojisi	

Tablo 11’de depremi psikoloji konusunda ele alan tezlerin hangi psikolojik değişkenlere odaklandığını inceleyen tematik analiz sonucunda elde edilen depremin psikososyal sonuçları teması sunulmaktadır. Bu tema altında; depremin duygusal, psikiyatrik, davranışsal, bilişsel ve

toplumsal sonuçları olmak üzere beş kategori yer almaktadır. Deprem yaşantısına dair duygusal sonuçlar kategorisinde, en çok kaygı/anksiyete, sonra sırası ile stres, deprem korkusu ve umutsuzluğun değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Doğrudan ya da dolaylı olarak deprem yaşantısına bağlı olarak ortaya çıkabilecek psikiyatrik yaşantılardan, TSSB, depresyon, farklı psikolojik belirtiler, deprem travmasının aktarımı ve yasın araştırmalarda ele alınan değişkenlerden olduğu görülmektedir. Depremin davranışsal sonuçları kategorisinde; depreme yönelik önlem alma davranışı, depremin davranışsal etkileri, başa çıkma davranışı ve fiziksel aktivite kodları yer almaktadır. Bilişsel yansıma kategorisi ise depreme karşı tutum, depreme dair inanç ve algı, denetim odağı, savunma mekanizmaları, depreme dair bilgisizlik ve travma kodlarından oluşmaktadır. Depremin toplumsal sonuçlarında ise toplum psikolojisi kodu yer almaktadır. Depremin psikolojik etkilerine yönelik faktörler temasına dair bilgiler ise Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12. Depremin Psikolojik Etkilerine Yönelik Faktörler Temasına dair Kategoriler ve Kodlar

Tema	Kategori	Kod
Depremin Sonuçlarını Etkileyen Faktörler	Koruyucu Faktörler	Travma Sonrası
		Büyüme/Gelişme
		Olumlu Kadercilik
		Olumlu Bağlanma Stilleri
		Yüksek Düzeyde Psikolojik Sağlamlık/Dayanıklılık
		Yüksek Düzeyde Sosyal Destek
		Yüksek Düzeyde Özsaygı
	Risk Faktörleri	Olumsuz Kadercilik
		Bireysel Ve Çevresel Risk Faktörleri
		Olumsuz Bağlanma Stilleri
		Düşük Düzeyde Psikolojik Sağlamlık/Dayanıklılık
		Düşük Düzeyde Sosyal Destek
		Düşük Düzeyde Özsaygı
		Bilgisizlik

Tablo 12’de, psikoloji konusunda ele alan tezlerin hangi psikolojik değişkenlere odaklandığını inceleyen tematik analiz sonucunda elde edilen depremin sonuçlarını etkileyen faktörler teması sunulmaktadır. Bu tema altında koruyucu ve risk faktörleri olmak üzere iki kategori yer almaktadır. Koruyucu faktörler kategorisinde travma sonrası büyüme/gelişme, olumlu kadercilik, olumlu bağlanma stilleri, yüksek düzeyde psikolojik sağlamlık/dayanıklılık, yüksek düzeyde sosyal destek ve yüksek düzeyde özsaygı yer almaktadır. Risk faktörleri kategorisinde ise olumsuz kadercilik, bireysel ve çevresel risk faktörleri, olumsuz bağlanma stilleri, düşük düzeyde psikolojik sağlamlık/dayanıklılık, düşük düzeyde sosyal destek, düşük düzeyde özsaygı ve bilgisizlik kodları sunulmaktadır. Risk faktörleri ve koruyucu faktörler kategorisinde psikolojik sağlamlık, sosyal destek ve özsaygı gibi kavramların varlığının koruyucu olduğu, yetersiz düzeyde olmasının ya da hiç olmamasının ise risk faktörü olduğu dikkat çekmektedir. Benzer şekilde bağlanma stilleri ve kaderciliğe bakış açısının olumlu olması depremin etkilerine karşı koruyucu olurken, olumsuz olması risk faktörü olarak nitelendirilmektedir.

4. SONUÇ

Bu araştırmada, deprem olgusunu psikolojik değişkenler bağlamında ele alan lisansüstü tezler bibliyometrik ve tematik analiz ile değerlendirilmiştir. Bibliyometrik analiz sonucunda, devlet üniversitesi ağırlıkta olsa da vakıf üniversitelerinde de depremi psikoloji boyutunda ele alan çalışmaların planlandığı görülmektedir. Bir deprem ülkesi olan Türkiye’de 19 farklı şehir ve 28 farklı üniversitede depremi psikoloji boyutunda değerlendiren çalışmalar yapılmıştır. Tezlerin gerçekleştirildiği şehirler ve üniversiteler incelendiğinde ise, en çok şehir olarak İstanbul’da, üniversite olarak ODTÜ’de gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Tezlerin hazırlandığı yıllar

değerlendirildiğinde, 1995 yılından 2023 yılına kadar neredeyse her yıl bir ya da birden fazla olmak üzere hazırlanmış olup en fazla 2001 ve 2002 yıllarında yayınlandığı sonucuna erişilmiştir. Araştırma sonucunda vurgulanması gereken bir diğer unsur, ilgili konudaki tezlerin büyük çoğunluğunun yüksek lisans türünde hazırlanmış olmasıdır. Bu açıdan deprem olgusunu psikolojik boyutta ele alıp irdeleyecek doktora düzeyindeki araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Tezlerin farklı unvan derecesinde olan danışmanlar tarafından yönetildiği görülmekte ve en çok profesörlerin danışmanlık yaptığı dikkat çekmektedir. Araştırma, depremin psikolojik boyutuna odaklanmasına rağmen, psikolojinin yanısıra eğitim bilimleri olmak üzere farklı disiplinleri barındıran anabilim dallarında tezlerin hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. İlgili konuda gerçekleştirilen tezlerin, anabilim dalları ise en çok sosyal bilimler enstitüsünde yer alırken; sonra sırası ile eğitim bilimleri, fen bilimleri ve lisansüstü eğitim enstitüsünde bulunmaktadır. Psikolojik değişkenlerin deprem olgusu çerçevesinde farklı disiplinlerce ele alınmasının, çok boyutlu ve geniş bir bakış açısı sunacağı söylenebilir. Nitekim tezlerin konuları da benzer şekilde psikolojinin yanı sıra, eğitim ve öğretim, sosyoloji, ekonomi, din, işletme gibi birbirinden farklı unsurları barındırmaktadır. Örneklem boyutuyla değerlendirilen tezlerin, çocukluktan yetişkinliğe kadar farklı gruplara ve deprem yaşantısı olan/olmayan, farklı meslek grupları gibi özelliklere odaklandığı görülmektedir. Deprem yaşantısının her gelişim döneminde farklı etkileri olduğu düşünüldüğünde (Aral, 2023; Cengiz ve Peker, 2023; Şefik, 2023), örneklemin geniş bir yelpazede ele alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Fakat lisansüstü tezlerde deprem sonrası süreçte psikolojik destek sunan ruh sağlığı uzmanlarının örneklem olduğu araştırmalara rastlanmamıştır. Bu konuda bir boşluk olduğu söylenebilir. Tezlerin yöntemi incelendiğinde ise; en çok nicel yöntemde tasarlandığı; daha sonra sırasıyla nitel, karma desen ve deneysel desene yer verildiği görülmektedir. Nicel çalışmalar var olan durumun betimlenmesi adına önemli bilgiler sunmaktadır. Benzer şekilde durumun derinlemesine incelenmesi için nitel ve karma desenlerin (Aslan, 2018), müdahale etmek için ise deneysel desenlerin (Roger ve Öngen, 2019) tercih edildiği görülmektedir. Araştırma sonucunda depremin psikolojik yönüne dair derinlemesine bilgi sunacak nitel ve karma desende araştırmalar ile müdahaleye yönelik çalışmaları artıracak deneysel desende tasarlanan araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Araştırmada gerçekleştirilen bibliyometrik analiz depremi psikoloji boyutuyla sınırlamasına rağmen, bu alanda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu vurgusunu da ortaya koymaktadır. Nitekim deprem konusunda farklı disiplinlerde hazırlanan 2650 tezin devasa bir bilgi birikimi sunduğu düşünüldüğünde sadece 50 tezin psikoloji konusunda gerçekleştirilmesinin yetersiz olduğu akla gelmektedir. Ayrıca afetlerle ilgili bibliyometrik çalışmalar olmasına rağmen (Diktaş-Yerli, 2023) deprem olgusunu psikoloji konusunda değerlendiren bibliyometrik ve tematik bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu açıdan araştırma sonuçlarının deprem yaşantısını psikolojik değişkenlerle inceleyecek araştırmacılara bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu deprem konusunu psikolojik boyutta ele alan tezlerde yer alan değişkenlerin tematik analizidir. Bu noktada, deprem konusunda ele alınan psikolojik değişkenlerin iki farklı tema altında toplandığı görülmektedir. Temalar; depremin psikososyal sonuçları ve depremin sonuçlarını etkileyen faktörler olarak adlandırılmıştır. Depremin psikososyal sonuçları teması altında yer alan deprem sonrasında en çok kaygı/anksiyete, sonra sırası ile stres, deprem korkusu ve umutsuzluk gibi duyguların hissedildiği görülmektedir. TSSB, depresyon, farklı psikolojik belirtiler, deprem travmasının aktarımı ve yas, deprem sürecinde bireylerin zorlandığı yaşantılar bağlamında değerlendirilmektedir. Deprem sonrasındaki bireylerin önemli bir kısmının duygusal ve bedensel açıdan etkilenmesi fakat belirli bir kısmının psikiyatrik bozukluk geliştirmesi ve (Öztürk ve Uluşahin, 2018) deprem yaşantısı sonrasında korku, üzüntü ve öfke gibi zorlayıcı olabilen duygular ile tükenmişlik, depresyon, TSSB yaşanması araştırma sonucunu destekler niteliktedir (Sungur ve Herbert, 2011; Tang vd., 2017). Sonuç olarak deprem yaşantısının ardından stres tepkileri, TSSB, depresyon, anksiyete bozuklukları gibi çok sayıda psikiyatrik bozukluğun tetiklenebileceği (Yıldız ve Akkoyun, 2023) ve korku, keder, suçluluk ve öfke gibi güçlü duygusal durumlarla karşılaşılacağı (Nakajima, 2012)

düşünüldüğünde, ilgili konularda yapılan araştırmaların incelenmesinin var olan boşluğa işaret edeceği düşünülebilir. Bu açıdan araştırmada incelenen tezlerdeki değişkenlerin depremin olası psikososyal sonuçlarına dair konulara odaklanmasına rağmen travma sürecine ve ikincil travma yaşantılarına yönelik konularda çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bununla birlikte bu temada deprem yaşantısının bireylerin hayatında davranışsal, bilişsel ve toplumsal sonuçları olduğu vurgulanmaktadır. Deprem benzeri afetlerin sonuçları düşünüldüğünde ilk akla gelenin fiziki kayıplar, ölüm ve yaralanmalar olmasına rağmen psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan da oldukça önemli sonuçları olduğu vurgulanmaktadır (Altun, 2018).

Son temada ise depremin olası sonuçları üzerinde etkili olabilecek koruyucu ve risk faktörlerinin ele alındığı görülmektedir. Deprem sonrasında ortaya çıkan belirti ve tepkileri etkileyen değişkenlerin olduğu belirtilmektedir (Sönmez, 2022). Bu değişkenlerin koruyucu ve risk faktörleri bağlamında ele alınmasının gerçekleştirilecek çalışmalar ve müdahaleler için fikir sunacağı ve kolaylaştırıcı olacağı düşünülmektedir. Nitekim Travma sonrası büyüme/gelişme, bağlanma stilleri, psikolojik sağlamlık, sosyal destek, özsaygı ve kadercilik gibi psikolojik kavramların varlığı ve olumlu etkisi koruyucu olurken; eksikliği ya da olumsuz yansımaları deprem yaşantısı sonrası ortaya çıkabilecek sonuçların şiddetini etkileyebilmektedir. Depremi deneyimleyen bireylerin iyimser olmaları, olumlu bağlanmaları ve olumlu duygular yaşamaları psikolojik sağlamlıklarını artırmaktadır (Kararımak ve Güloğlu, 2014). Psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireyler ise deprem ve ölüm kaygısı ile daha kolay mücadele edebilmektedir (Canlı ve Yılmaz, 2024). Bu noktada deprem sürecinden psikolojik olarak etkilenen ve yoğun kaygı yaşayan bireylerin, normal yaşamlarına dönmelerini sağlamak ve psikolojik açıdan desteklemek için ilgili değişkenlerin göz önünde bulundurulması, ya da hazırlanacak müdahale çalışmalarına konu edinilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Türkiye’de 2022 yılında hazırlanan doğa kaynaklı olay istatistiklerine göre toplam 22.982 afetten 21.054 tanesinin deprem (AFAD, 2022) olduğu düşünüldüğünde, depreme her açıdan hazırlıklı olmanın ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. Fiziksel ve coğrafi açıdan alınacak önlemler kadar bireylerin psikolojik açıdan da sürece hazır olması ve deprem sonrasında normal yaşama dönmeye ve psikolojik etkilerle baş etmeye yönelik psikososyal çalışmaların planlanmasının önem olduğu belirtilmektedir (Aksoy ve Kabasakal, 2023). Böylelikle deprem sonrasında yaşanabilecek zorlukların psikiyatrik boyuta ulaşmasının önlenebileceği düşünülmektedir (Yıldız ve Akkoyun, 2023). Bu çalışma sonuçları da, depremi psikolojik açıdan elen alan tezlerde var olan durumu ortaya koyması ve psikolojik değişkenlerin tematik boyutta değerlendirilmesi açısından alanyazına katkı sunduğu düşünülmektedir. Nitekim araştırmanın bibliyometrik analizi, çalışma yöntemi, örneklem, konu benzeri durumu değerlendirerek çalışması gereken boşluğa işaret etmektedir. Tematik analizi depremin psikososyal sonuçlarına ve depremin olası etkilerine dair koruyucu ve risk faktörlerine dair fikir sunmaktadır.

Çalışmanın katkılarının yanı sıra birtakım sınırlılıkları mevcuttur. Araştırmanın verileri, 24.09.2023 tarihi itibarıyla YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde deprem konusunu psikolojik değişkenlerle ele alan lisansüstü tez çalışmaları ile sınırlıdır. Konu ile ilgili planlanacak çalışmalara, farklı veri tabanlarında yer alan araştırmaları dâhil ederek araştırma sonuçlarının zenginleştirilmesi önerilebilir. Bu araştırma, deprem olgusunu psikolojik değişkenler ışığında değerlendiren tezleri, bibliyometrik ve tematik açıdan ele almaktadır. Bu noktada depremin psikolojik etkilerinin anlaşılmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Deprem yaşantısı olan bireylerin psikolojik durumlarını derinlemesine ele alacak nitel, nicel ve karma desende araştırmalar planlanabilir. Araştırmada ilgili alanda karma ve deneysel desende çalışmanın sayıca az olduğu sonucuna ulaşılması da bu ihtiyacı vurgular niteliktedir. Bununla birlikte tematik analiz sonucunda koruyucu faktörler kategorisinde bulunan psikolojik değişkenlerin konu edinildiği önleyici psikoeğitim çalışmaları tasarlanabilir. Ayrıca doktora düzeyindeki çalışmaların yetersiz olduğu düşünüldüğünde, doktora düzeyinde de depremi psikolojik değişkenlerle değerlendiren çalışmalara ağırlık verilmesi önerilebilir. Örneklem

açısından farklı gelişim dönemlerinde yer alan ve farklı özellikler barındıran bireylerle çalışıldığı görülmektedir. Fakat incelenen tezlerde, deprem sürecinde destek sunan uzman ve gönüllülerin örneklem olarak seçilmediği dikkat çekmektedir. Bu açıdan ilgili grubun deprem sürecindeki yaşantılarını psikolojik değişkenlerle inceleyecek çalışmalar önerilebilir. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirler dışındaki üniversitelerde de deprem konusunu psikoloji bağlamında ele alan araştırmaların yapılması teşvik edilebilir. Özellikle deprem bölgesinde bulunan üniversitelerde gerçekleştirilen çalışmalarla olgunun derinlemesine çalışılması teşvik edilebilir. Deprem yaşantısında ortaya çıkabilecek psikososyal sonuçlar, koruyucu ve risk faktörleri bağlamında toplumu bilgilendirici çalışmalar düzenlenebilir.

Bilgilendirme: Bu çalışmanın bulgularının bir kısmı 26-29 Ekim 2023 tarihinde 7. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumunda özet bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

Abay, A. R. ve Abay Çelik, Z. E. (2023). Deprem sonrası ortaya çıkan sorunlar ve sosyal destek ağlarının rolü. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 91-100. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.1.7>

AFAD (2013). *İlkokul Öğrencileri İçin Afet Bilinci Eğitimi*. Ankara.

AFAD (2022). 2022 Yılı Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri Raporu. <https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e-Kutuphane/Istatistikler/2022-Yili-Doga-Kaynakli-Olay-Istatistikleri.pdf> Erişim Tarihi: 10.10.23

Aksoy, Ş., & Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 80-91. <https://doi.org/10.21733/ibad.1272044>

Alejandro Hernández-Hernández, J., Londoño-Pineda, A., Cano, J. A., & Gómez-Montoya, R. (2023). Stakeholder governance and sustainability in football: A bibliometric analysis. *Heliyon*, 9, 2405-8440. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18942>

Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.

Ambarsari, R., Deta, U. A., & Madlazim, M. (2023, May). Bibliometric analysis on earthquake research in Indonesia from Google scholar data 2018-2020. In *AIP Conference Proceedings*, 2595(1). AIP Publishing. <https://doi.org/10.1063/5.0141368>

Aral, N. (2023). Depremin Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Journal of Child & Development (J-CAD)/Çocuk ve Gelişim Dergisi (ÇG-D)*, 6(11), 93-105.

Aslan, Ş. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Nicel, nitel ve karma tasarımlar için bir rehber*. Eğitim Yayınevi.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Broadus, R. N. (1987). Toward a definition of 'bibliometrics'. *Scientometrics*, 12(5-6), 373-379. <https://doi.org/10.1007/BF02016680>

Canlı, D., & Yılmaz, F. (2024). Deprem sonrasında bireylerin deprem kaygısı, ölüm kaygısı ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Bozok Tıp Dergisi*, 14(1), 9-17. <https://doi.org/10.16919/bozoktip.1305106>

Cengiz, S. & Peker, A. (2023). Deprem sonrası yetişkin bireylerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *TRT Akademi*, 8(18), 652-668. <https://doi.org/10.37679/trta.1277689>

Clarke, V., Braun, V. and Hayfield, N. (2015). "Thematic Analysis." In *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*, edited by J. Smith, 222–248. 3rd ed. London: Sage.

Çıtak, Ş. (2023). Psychological experiences and risk factors in earthquakes. *Journal of Family Counseling and Education*, 8(2), 116-134. <https://doi.org/10.32568/jfce.1345554>

Diktaş Yerli, G. (2023). Sosyal bilimler alanında afet konulu lisansüstü çalışmaların bibliyometrik ve tematik analizi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 961-976. <https://doi.org/10.35341/afet.1279328>

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin afet profili. *TMMOB Afet Sempozyumu*, 5(7), 1-14.

Gluckman, P. (2012). Psychosocial effects of earthquake. <http://www.stuff.co.nz/the-press/opinion/perspective/6892800/Psychosocial-effects-of-the-earthquakes>. Erişim Tarihi: 02.07.2024.

Göver, İ. H. (2023). *Türkiye'nin deprem gerçeğine sosyolojik bir bakış*. İKSAD Yayınevi.

İlhan, B., Berikol, G. B., Eroğlu, O., & Deniz, T. (2023). Prevalence and associated risk factors of post-traumatic stress disorder among survivors of the 2023 Turkey earthquake. *The American Journal of Emergency Medicine*, 72, 39-43. <https://doi.org/10.1016/j.ajem.2023.07.026>

Kaçmaz, K. S. & Kaçmaz, C. (2023). Çocuklarda deprem sonrası rehabilitasyon çalışmalarının bibliyografik analiz yöntemiyle incelenmesi: sistematik derleme. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 537-543. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ikcusbfd/issue/78150/1263107>

Kararırmak, Ö., & Güloğlu, B. (2014). Deprem deneyimi yaşamış yetişkinlerde bağlanma modeline göre psikolojik sağlamlığın açıklanması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 43(2). 1-18. <https://doi.org/10.14812/cufej.2014.0010>

Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 150-155. <https://doi.org/10.5222/otd.supp2.2012.150>

Okutkan, C., & Gün, R. Ş. (2023). Türkiye'de depremle ilgili eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (13), 1699-1715. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1394975>

Osareh, F. (1996). Bibliometrics, citation analysis and co-citation analysis: A review of literature I. *Libri*, 46(3), 149–158. <https://doi.org/10.1515/libr.1996.46.3.149>

Öztürk, M. O., & Uluşahin, A. (2018). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Nobel Tıp Kitabevleri.

Roger, E. & Öngen, D. (1993). Deneysel desen türleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 26(1), 303-314. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000504

Sönmez, M. B. (2022). Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. *Totbid Dergisi*, 21(3), 337-343. <https://doi.org/10.5578/totbid.dergisi.2022.46>

Sungur, M.Z., & Herbert, C. (2011). *Deprem sonrası ortaya çıkan tepkiler ve kendi kendine yardım yöntemleri*. Özel baskı, Rekmay Yayıncılık.

Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal afetler ve Türkiye*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şevik, A. E. (2023). Deprem ve yaşlılık: psikososyal bir bakış. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 16(1), 49-57. <https://doi.org/10.46414/yasad.1292526>

Tang, B., Deng, Q., Glik, D., Dong, J., & Zhang, L. (2017). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder (PTSD) in adults and children after earthquakes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1537.

Uğuz, Ş. (2023). Depremlerin görünmez yıkımı: insanların psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 17(1), 6-9. <https://doi.org/10.21763/tjfmpe.1256896>

Utkucu, M., Durmuş, H., Uzunca, F., & Nalbant, S. (2023). Şubat 2023 Gaziantep (mw= 7.7) ve Elbistan (mw= 7.5) depremleri üzerine bir değerlendirme. *Sakarya Üniversitesi Afet Yönetim ve Araştırma Merkezi, Sakarya*.

Yıldız, B. & Akkoyun, A. Z. (2023). Deprem sonrası psikiyatrik destek. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 817-820. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ikcusbfd/issue/78150/1267011>

Ziegler, B. E. (2009). *Methods for bibliometric analysis of research: Renewable energy case study* (Doctoral dissertation), Massachusetts Institute of Technology. <http://hdl.handle.net/1721.1/61289>